فەرهەنگی باخەلی

گەشاوەز

«فارسی ــ هورامی»

گلێرەوەکەرڎەی و ئەرەنیەو: کوورش ئەمینی

دەربارەو ئی فەرهەنگە باخەلیەوە

ڤیان و وەشەسیاوی هەر کەسێوی پەی زوان و فەرهەنگوو وێش، دیاردێوی سرووشتی و ڕەوتێوی ئەوەنەبڕیان کە بە درێژایی تەمەنوو هەر تاکێوی دلێ کۆمەڵگایەنە وەش بیەن و پێسە عەشق بە خاك و وەڵاتی فاکتێوی دەروونین و لایەنێوتەرەوە تەمام ئەژناسیا و ڕوالّەتێوتەرەنە تەماوی و نەژناسیان. لاو

ئێمەیچەوە؛

پێسه کەسایەتییێوی یۆتەرفام (دگر اندیش)ی عەشق بە فەرهەنگ، ئەدەبیات و زوانی هەورامی پێسنە میراسێوی بەشەری جە یەك لاوە و لایوتەرەوە هەوڵ، تەقالا و وێمارنەی پەی گەشەو زوانی ئەڎایی، **پاو جارِنامەو جەهانی حقۆقوو بەشەری**، پاسنەش کەرڎ کە پەی ئەوەژووژناو سکەڵوو ئارگاو زوانی هەورامی پادەم دەمنمێ و هەناسە برِمێ تا فەرهەنگێوی گۆلالەی باخەلی بنیەیمێرە چا واچە و کەلیما کە بە ئامای شەپۆلۆ جەهانگیری گرڎوو زوانەکاشا گێرتەنەرە. ئیسە چی رِانە، ئەگەر

سەرگنمێ زوانەکەما بەردەنشەوە و تا ئاستێو هەر چن فرەکەم، بەلام تنگیۆوە و دەس کەرۆ گەشە و ڕوو بە سەرلوای و ئەگەریچ سەرنەگنمێ و بە جۆرێو نەیاومێ وا ئاستە کە وێما گەرەکما بیەن؛ ئێمە پەژارێما نەوجارەینێ، مۆبارێزەما کەردەن. پەی حەقوو وێما گژیەینمێ و ئازایەتیما ئەرمانان و ئەگەریچ بە هەڵە بلمێ یا لواییمێ، پێسە فارس ماچۆ: ئێملای نەنویسیاینە کە هەڵەش نیا!! و زمنێوا پەی جارێوتەری. ئینە پڕۆسێوا کە بە ئێمە نەك سەرلوای و بەرتەری، کە هۆقیەت و کێبییەی مدۆ. پی بۆنەوە یاگۆ وێما

دڵێ کۆمەڵگاینە مێژمێوە و حقۆقی فەرهەنگی وێما جە ڕاو کێبییەو و زوانیماوە دیاری کەرمێ.

گەورەتەرین قازانج و سەرپۆپەو ئاواتوو ئی گلێرگایە، گۆژم و هانێوەنە جە ڕێکایی «واچە» وەشکەرڎەی و وەراوەر نیەی ئا واچە و کـــــــەلیما کــە دلێ زوانی هەورامییەنە نەبیێنێ. پەی یاوای پی یاوگەیە:

١) تا وا یاگێ پنەما کریابۆ، هەوڵما دان ئا واچە یام دەسە واچێ کە منریارە تاق سیلابی یام لانی کەم، کەمتەرین هێجاشا بۆ.

٢) وەشتراش و وەشدەنگە بۆ؛ بە جۆرێو کە نەرم و نیان گۆ کریۆ و بەی سەروو زوانی.

٣) ڕێخە یام کۆڵەکە عەسڵیۆ واچەکێ، هەورامی ڕەسەن بۆ.

٤) بە دوێ یەرێ ڕێسکە واچێ (جملە) تاقی کریۆوە و تا وا یاگێ گێلاێی بیمێ، وەراوەرش دلێ زوانی هـــــــــەورامییەنە نـەبیەبـۆ. تەنگووچەڵەمێ گەورێ، گیر وگرفتێ فرێ و تەنگەلان و وەرپەنگێ یەکسەر ڕابینێ وەروو ڕاینە بێنێ و هەنێ. جە عەسڵیچەنە واچی ئەرەنیای واچێوێ وێمانێ وەراوەر بە واچێوێ لەیڎێ جە زوانێوی لەیڎەتەرەنە هەرمانێوە ئـەگـەر نـەکریـا کـە فرە سەخـــتەنە و فرەو

یـاگـانـه، هـەرمـانـۆ کانـــــوونێوی زانستی ئاکادێمی و بە بەشداری هۆردەستانێو جە گرڎوو بوارە زانستیەکا، پێسە شیمی، فیزیك، فـەرهـەنـگ، زانـستە کـۆمـەڵایـەتـیەکـا، کامپیۆتر و ...یا. بەڵام خۆ ئیسە ئا دەسەڵاتە نیا لاو ئێمەوە و مەزانمێ کە ئایا مەینەر (ئایەندە)یوی فەرخۆندەنە، مەی وەرەوە یام نا. هەڵبەت ئێژاو واتەیا کە واچیۆ: ئینە ویروو ئیسەیە نەبیەن، بەڵکووم ماوەیوی فرە بێ، بە

ئـاوات بێنێ واچـنامـێو جـــــه واچه پـۆڕفـێرێـکانسەکـاو خـەرمانـــــوو زانستە کۆمەڵایەتیەکا، زانستە تازەکێ حەوزەو فەرهەنگ و ئەدەبیات و ..و کۆ کەروەوە و وزووش وەروو دەسوو ئا دۆس و ئازیز و **قەڵەم بە دەسا کە چی لاپلاینە منویسانێ** و بە جۆرێو گرڎوو ئا وەشەسیاوا کە بڕێو جە دڵە چرکەکاشا زوانی ئەڎایی و گەشەدایشا.

مشیۆم ئینەیچە واچوو: بڕێو جارا دلێ شەو
ویاری و مـــێمانیەکـانـە فـرەو واچـــــە
ڕەسەن و بنەڕەتیەکاما دەموو پیرە ژەن و پیرە
پیاکاوە ئەژنەویەن، بەڵام سەڎ جار بەداخەوە
بێهاز لاشانە ویەردێنمێ و ئێژانەما نەزانەینێ
و ئیسە دەسما مەگنا و نمەیاوە ویرما. ئێمە
مزانمێ، ئی واچەنامە گردێوو لایەنەکاش پەڕ
نەکەردێەنەوە و کـــــــەلەبەرێ گەورێ و فرێش
چنەنێ، بەڵام لای کەمەوە تاوا یاگێ

تاوابۆما هەوڵما دان تا ئاستێوی فرە هەرۆڵیێ دلێ هاڵیگاو نویسەی ئەدەبیاتی و تا ئەندازێو زانستە کۆمەڵایەتیەکا پەرِێ کەرمێوە.

گێچەڵێ عەسڵیە یاگێوەنە بێ کە فرەو کەلیما، واچە و دەسەواچا کە هورچنییێنێ پەی وەراوەر نیەی؛ عەرەبی بێنێ و جە زوانی فارسییەنە یـــــــا حەر پاسنە گۆ کرییێنێ و هەرمانەشا پنە کریێ یام بە کەمێو فارِیای

وەراوەرشا وەش کریـــــابێ، بـــەڵام واچە عەرەبییەکە یاگێ کەوتەبێ و فرەو یاگانە فارسیەکەیچش بێ. ئەچی وەختانە مشیەیام پەی هەردوی وەراوەرێو نریەیارە کە ئینەیچە حەر فرە فرە هەرمانەکێ سەختە کەرێوە. پێسە «خاور»ی فارسی و «شرق»ی عەرەبی کە فارسییەنە هەردوێ باوێنێ و بە ماناو «وەرهۆرز»یەنێ. یـــامکەتی «استرس» و «اضطراب» کە بە کەمێو فارِیای ئەپی مانا

مەیا: دڵە چرکە، دڵەڕاوکێ، ورکە، خۆرپە، دڵە خۆرپێ و ... تازە ئەر پێسنە بۆ؛ بە کەمێو ورڕەوە بیەی بەرگنۆ پەیما ئی ڕەوتە جە هەرمانەنە چ سەرشێویاییو وەش کەرۆ. گرفتێوتەر کە چی بارەوە بێ، ماناو ئا واتا بێ جـــــە عەرەبییەنە فرەتەر سەروو بابوو «استفعال»یەوە بێنێ و هەنێ و فرەو ئانیشا ئیسەیچە هەر پا فۆرم و شێوە دلێ

فارسیچەنە باوێنێ. پێسە: استخراج، استمرار، استنکاف، استرداد، استمداد و ...

ئی واچەنامە پی تەشك و ڕوالّەتە و پی دلێگرەوە گاهەز تا ئی سات و وەختە پەی زوانی هەورامی **یەکەم** بۆ، بەلّام بە دلّنیایەوە ئاخرینشا نیا و جە یەك لاوە واچنامێ گرڕینگیر و جـــــــە لایوتەرەوە واچنامێ تایبەتیتەرێ بە دەسی پڕتین و ئاوەزی

گەشاوەو جوانی هەورامی خاڵات کریانێ بازاروو کتێبی. جە ئاخریچەوە پێسە باوەرێوی بنجداری ئەپێسە ماچوو: نویسەی و ئەوەوانای بەزوانوو وێما، هەستوو وەڵات پارێزی ژڵێونۆوە و خزمەت و هەرمانکەرڎەی بە زوانی بێگانە، لەیڎە پرێسی و سەرشۆڕی فێر کەرۆ.

بەڵام چی گەشاوەز:

ئاوەز یانێو عەقڵ و فام. ئاوەزیەی یانێو فام کەرڎەی، ئەنە یاڤەی. مەئاوەزیۆش یانێو فامش مەکەرۆ، مەیاڤۆشەنە. بەئاوەز یانێو عاقڵ، بەفام. ئاوەزدار و ئاوەزمەند یانێو عاقڵ، بەفام.گەشاوەز یانێو گەش ئاوەز، کەسێو کە ئاوەزی ڕۆشن و گەشاوەش هەن،

ڕۆشنویر. پەی ئاخرین واتەیچ پێسە دۆکتۆر «مۆعین»ی واتەنش: ئینە کارێوا کە تاوانما، بەڵام ئانە نیا کە گەرەکما بیەن.

ئەوپەڕوو سپاس، دەسوەشی و پنەزانای پەی ئازیز و وەشەسیاو هۆردەستی پایە بەرز، پاڵپشتوو هەرەقەتینوو زوانی هۆرامی کاکە مۆحەممەد مستەفازادە، داریۆش ڕەحمانی، عۆدڵا حەبیبی کە پێسنە ویراستاریۆی

ئامەیوە واچەکارە و هەڵەکێشا گێرتێ، واچێ فرەتەرێشا وستێ سەروو ئی خەرمانیە و جە ڕانموونیشا بێبەش نەبێنمێ و ئەگەر یارڕەی و هانۆ ئاڕیشا نەبیەیا؛ ئی هەرمانێ سەرنەگنێ.

حەرپاسنە بە تایبەت:

هۆردەست کاکە ئۆمید حەبیبی کە بێجگەم ئا ئەرك و زەحمەتە سەرەوە واچیا، ئەرکوو تایپ

و نویستەی و ئەوەڕازنای فەرهەنگەکەیچ سەروو شانەیشەوە بیەن. قەڵەمتا گریکدار و ئاوەزتا گەشاوە بۆ.

کوورش ئەمینی‌نۆتشە

آب بها: زەرِئاو، ئێژاو

آب پاش: ئاوپژگن

آبان: گەلّاخەزان

آبزی: ئاوژیو

آبستن: لەمەپەڕ، لەمپەڕ

آت و اشغال: شەخەڵّومەخەڵ

آتش فشان: بووڵّەکان، گڕِکان، ئەیرەکان

آتش نشان: ئایر کۆشنەر، ئەیر کۆشنەر

آدرس : نیشان، نیشانه، نامونیشان

آدم برفی: ڤەرڤەپیا، وەیوڵە ڤەرڤینی، پیالە ڤەرڤینە

آدم کش: پیاکۆش

آذر: کەڵەهەرز

آذرسنج: گڕپیم

آذوقە: وەرکۆ، وارڎەمەنی

آذین: ئارایشت، ڕازنای

آرام: ئەهوەن

آرامگاە: گۆڵکۆ، گڵکۆ، زیارەتلان

آرایش: ئارایشت، ڕازنای

آرایشگر: ڕازنەر، سەرتاش، دەلاك

آرم: نیشانێ، خاڵە

آرمان: ئارەزوو، هۆمێدێ، ئاوات، هیوا

آرمانشهر: ئاواتشار، ئاواتەشار

آزاد: ئازاڎ، سەربەست، بەرەڵا

آزادگان: وەربیێ، بەرەڵڵەی

آزادی: سەربەستی، ئازاڎی

آزمایش: تاقیەوە کەرڎەی، زمە، زمنە

آزمایشگاه: تاقیگا

آستان: بارگا، بارەگا

آسیب دیده: زەرەر دیە، زەرەر کەوتە

آسیب شناسی: خەسارژناسی، پرگشناسی

آسیب: پرگ، خەسار

آشفتگی: دژیایی، شیویایی، پەشۆکیایی

آشفتە: دژیا، شیویا، پەشۆکیا

آشوب طلب: ئاژاوەچی، ئاژاولەواز،ئاژاوەگەر

آشوب: ئاژاولێ

آشوبگر: ئاژاوچی، ئاژاولەواز، ئاژاوەگەر

آغاز: بنەڕا

آغازگر: دەسپنەکەر، گیسنەر

آفریده: وەشکریا، سازیا

آفرینش: ئەنەئارڎەی، وەشکەرڎەی

آلومینیم: ڕۆح، ڕۆحینە، فافۆن

آلونك: کەپرە، هەرزەلە

آلیاژ: هامجۆش

آمادە: ونار، ئەوەپێچیا

آموزش: فێر بیەی، فێرکەرڎەی، فێرکاری، مسای

آموزشگاە: فێرگا، مسایگا

آموزگار: فێرکار، فێرکەر

آنارشیسم: ئاژاوەگەر، ئاژاولەچی

آهن آلات: ئاسنەمەنی، ئاسنو چێو

آهن: ئاسن

آیین: ڕێواز

ائتلاف: پێوەری، یەکبەستی

ابتدا: بنەڕا

ابتذال: پیسی گەری

ابتکار: نوێئاری، تازەئاری، تازە ئاردەی

ابتلا: تووش بیەی، تووش ئامەی

ابدی: بێبڕ، هەمیشەیی، ئەوەنەبڕیا، هەتاهەتایێ، هەر بیە

ابرقدرت: زلهێز

ابزار: کەرەسە، کەرەستە، دەستینە

ابلاغ: ئەنەیاونای، گرڎیاون

ابلە: نەفام، نەزان، گێل

اتحاد: یۆگێرتەی، یۆگێری، یەکبەستی، یەکیەتی، پێوەرەی

اتحادیە: یەکیەتی، یەکبەستە

اتفاق: هۆرکەوت، هۆرتەق

اتفاقاً: بە هۆرکەوت، تۆمەس، تۆمەز

اتفاقی: هۆرکەوتانە، هۆرتەقی

اتوماتیك: وێرابەر، وێکار

اتهام: بۆختان، بۆختانێ

اثاثیە: کەل وپەل

اثبات: سەلەمنای

اثر: شۆنەما

اثر: شۆنەما، شۆنەمەی

اجبار: ناچار، زۆرەمل، بەزۆری

اجتماع: پێوەرگا، کۆمەڵگا، کۆما

اجتماعی: پێوەرین

اجتناب ناپذیر: حەتمی

اجزاء: پارچەکێ

احتضار: گیانکەنشت، گیاندای

احتیاج: ئەوەجە، پنەواز

احتیاط: پارێز

احساس: هەست کەرڎەی

احساساتی: هەست ناسکی، دڵناسکی

احضار کردن: چڕیەی، قاو کەرڎەی

احضار: وازتەی، واستەی

احضاریه: وازنامه

احمق: گەوج، لاژگ، بێئاوەز

احیا: ئەوەژیوای

اختراع: هەنە ئارڕەی،ئەنە ئارڕەی

اختلاف: جیاوازی، جیاسەری

اختناق: تاسنای، پڕووکنای

اخیراً: چی دماوە

ادات تشبیە: شییەر

اداره: ڕاو بەردەی

ادعا: هەڵەشێ

ارازل و اوباش: لات و ئەڵوات

اربعین: چلێ

ارتباط: پێوەنی، پێوەزی

ارتباطات: پێوەنیێ، پێوەزیێ

ارتجاع: دمارەلوای، کۆنپارێزی، کۆنەپرێسی

ارتعاش: لەرە، لەرزە، لەرەی

ارتفاع: بەرزی، بەرزایی

ارتقا دادن: سەر وەزنای، هۆر وەزنای

ارتقا: سەرلوای، سەرلوا، لواسەری

اردیبهشت: سەوزەمانگ، پاژەرەژ، سەوزە وەهارە

ارزش: ئێژا، ئێژانە، نرخ، ئێژەی، ئێژای

ارزشیابی: هۆرسەنگنای، ئێژانەوکێشانە

ارزیابی: هۆرسەنگنای، ئێژانەوکێشانە

ارفاق: ئاسانگێرتەی

از قضا: تۆمەس، تۆمەز

از هم پاشیدگی: جە یۆ پژگیای، هۆرشنیای

ازدحام: جەنجاڵ، قەرەباڵخ

ازلی: هەمیشەیی، هەر بیە، ئەوەنەبڕیا

استاد: هۆردەست، سەردەست، ئۆسا

استبداد: وێسالاری، ملهۆڕی

استتار: ئەوەشاریەی، ئەوەشارتەی، شاریەی

استثنا: جیا جە گرڎ

استثنایی: جیا جە گرڎی

استحکام: پتەوی، هێقمی

استخدام: ئەرەمەرزنای، کارگێرتەی

استخراج: بەرئارڎەی

استدعا: داوا کەرڎەی

استدلال: بەڵگە دای، بەڵگە ئارڎەی

استراحت: وریننی، ئەوەسیای

استرس: دڵەچرکێ، ورکە

استشهاد: شەیڎەوە ئارڎەی، شەیڎوازی

استعارە: بارمتە

استعداد: بەهرە

استعمال: کارگێرتەی، کار بەرڎەی

استفادە: سوود گێرتەی

استفعا: دەس هۆرگێرتەی، دەس کێشتەی

استفهام: فامواز، فام وازی، فام واستەی

استقامت: ئەرەمدرای، وێگێرتەی

استقبال: پێشوازی، پێوەی

استقرار: هۆردای، یاگەگیری، ئەرەمەرزیای، مەرزیایرە

استقلال: وێپایی

استمرار: بەردەوامی، درێژەبەری، درێژەدەری، هەیتا هەیتایی

استوار: پتەو، ڕێك و مدرا

استیلا: زاڵی

اسطورە: نموونە، ئۆستووورە

اسفند: سیاوکام، دارئاوسان

اسلاف: وەڵینییێ

اسیدی: ترشۆڵە

اشتها: مەیل

اشخاص: کەسێ، کەسەکێ

اشکوب: نۆهۆم

اشکوبە: نۆهۆم

اصالت وجود: رەسەن بیەی

اصطلاح: دەسەواچە، دەسەواژە، دەسەواتە

اصل: ڕەسەن

اصلاح طلب: ڕێکواز، ساقواز

اصلاح: ساقەوە کەردەی، ڕێکەوە کەردەی

اصلی: ڕێخی، بنەڕەتی

اصیل: ڕەسەن

اضطراب: دڵەڕاوەکێ، ورکە، دڵەچرکە

اضطرار: کتووپڕ، ناچار

اضطراری: کتووپڕی، ناچاری

اطاق: دیم، چەم، هۆدە، چوەر

اطلاع: ئەنەیاوای

اطلاعات: زانیاری

اطلس: نەخشە

اطمینان: دڵنیایی

اظهار: دیاری، بەردای، درکنەی، دای بەر

اعتبار نامە: ئێژنامە، ئێژاننامە

اعتبار: ئێژانە

اعتدال: میانە، بەینی

اعتراض: وێنیشاندای

اعتراف: پنە ئامی، ئامای پنە

اعتصاب غذا: چاشت نەوارێەی، وەرگیری کەرێەی جە وارێەی

اعتقاد: باوەر

اعتماد متقابل: هەمباوەری، یۆباوەری

اعتماد: متمان، متمانە، پەرمای

اعتمادبەنفس: وێباوەری، پەرمای وێرە، پەرمای بە وێ

اعتنا: گۆشدارای

اعتیاد: گیرۆدەیی، پابینیەی

اعدام: سێدارە، قەنارە

اعزام: کیاسەی

اعزامی: کیانیا

اعلامیە: جارنامە، بزاننامە، دەنگنامە

اعلان: جاڕ، بانگەواز

اغتشاش: ئاژاوڵێ

افادە: فیز، لووتزلی، لووت بەرزی

افت: ئەرەکەوتەی، مڕیای

افتتاح: کەرڕەوەی، ئەوەکەرڕەی، واز کەرڕەی

افتضاح: قیزشێون، قیزەون

افزار: واڵە

افسردە: پەشێو، خەمۆك، خەمین، ژاکیا، زگار

افسوس: حەیف، داخە، داخەم مەشۆ

افشا کردن: قاو دای

افق: ئاسۆ

افقی: لاپلای، ڕێکایی، ڕوەوەڕاسەی

افول: نادیار بیەی، ئەوەداریەی

اقامت: ئەرەنیشتەی، نیشتەی

اقبال: بەخت، ئامەی، ئارڎەی

اقرار: درکنەی، پنەئامەی، بەروسەی

اقصی نقاط جهان: سەرانسەروو دنیەی

اقلیت: کەمامە، کەمینە

اقلیم: دوورکەش، هەرێم

اکتشاف: ئەوەیۆستەی

اکثریت: فەرامە، فرەینە

اکراه: نەواستەی، لاکەرڎەی، لووت هۆرکەرڎەی

التماس: لاڵە

امّا: بەڵام، وەلیم، وەلیمکەتی

امتداد: لاپلای، ڕێکەڕا، دریژایی

امتناع: دوور گێرتەی، لاگێرتەی

امتیاز: پوان، ئێمتیاز

امر: فەرمان، دەسوور

امریە: دەسوورنامە

امضاء: مۆرخەت، ئیمزا

امنیت: ئاسایێش

امید: هۆمیدْ، ئاوات

انبساط: ماسای، وا کەردْەی

انبوه: گرۆمە، فرە، خەیلێو

انتخاب: هۆرچنیەی، هۆرچنیای

انتخابات: هۆرچنیەی

انتزاعی: زەینی، ویری

انتشارات: ڤەلاْوگە

انتظار: چەمەڕایی

انتقام: تۆڵە، حەقەوە کەردەی

انجماد: گرسای

انجمن: هەنجۆمەن، مەڕێ، گلێرگا

انحراف: لادای، لارلوای، وارِیای

انحصارگرایی: تەنگەلاوازی، تاق چەمی

اندام: پەل، ئەندام، لا

اندیشمند: ویرمەن، ویردار، فامیا

انرژی: وزە، تینی، هازی

انسجام: هەماهەنگی، یۆ ڕەنگی، یۆگیری

انسداد: گیریای، بینیای

انصراف: لادای، بەرئامەی، جیاوە بیەی

انضباط: ڕێك كاری، دەقكاری

انعطاف: نەرموازی، نەرمی، نەرمای، نەرمین

انقباض: قووجیای، قۆپیای، دلێرەلوای، سیسیای

انقراض: بنەبڕ بیەی، ڕێخەكەن، ڕیشەكەن

انگیزش: بۆقنەر، هۆرزینە

انگیزە: هۆرزینە

اوج: پۆپە، پۆپ، سەركەل

اوقاف: نەزرا، نەزرین

اولویت: یەکەمینی، یوەمینی

اهانت آمیز: هەتکاوی، سووکی، ئەتکی

اهانت: سووکایەتی، هەتك

اهرم: نوێڵ

اهلی: لینی

اهمال: کەمتەرخەمی، کەم کاری، کەم خەمی

اهمیت: تانپەڕی

ایاب و ذهاب: ئامەشۆ

ایجاب: گۆنجیای

ایجاد: ئەنەئارڎەی

ایجاز: کۆرت

ایدەآل: ئاواتواز، حەز پنەکریا

ایست: مدرە، مدرەی

ایستادگی: مدرایی، ئەرەمدرای

ایستادن: مدرایی، ئەرەمدرای

ایستگاە: مدرانگا، مدرگا

ایندکس: نەمایە، ئەرمانە

ایوان: هەیوان، بانجێڵە

ایهام: گۆمان، شکە

با عجلە و ناگهانی: هاڵەدڕا، کتووپڕ

بااحساس: هەستیار، دڵناسك، بەسۆز

باتلاق: زەل، زەلکاو

باج: سەرانە، ماڵیات

باختن: بریای، دۆڕنای، ئەرەنیای

بادبادك: کۆلارە، فووکەرە

بادبان: ڤابەر، ڤابەرە

بادسنج: ڤاپیم، ڤاسەنج

بادیە نشین: دەوار نشین

بارو: حەسار، پەڕچین، بارووم

بازجویی: چنە پەرسای

بازخواست: بازخوازی، دیسانەوە پەرسای، پەرسوجۆ

بازداشت: گێرتەی، گیریا

بازداشتگا: گیریاگا

بازدە: بەردریا، بەرئاما

بازرس: چەمیار، چەمدار، سەرکێشیار، شۆنپەرس

بازرسی: چەمیاری، ڤشکنەری، سەرکێشیاری

بازگشت: گێلاێیەوە، ئەوەگێلاێی

بازنشستە: یانەنشین، کارکەنار

بازنگری: دیسان دیەی، دیسادیە، پۆرەوە ئامای

بازی: مەکاوی (دلێ زانستوو شیمی یەنە)

باستانی: دێرینە، دیرۆکی، زووییین

باسواد: باسەواڎ

باطل: چەوت، نادرۆس

باعث: هۆکار، وەرکار

بافت: پووت

باقیماندە: ئەوامەنە

بالاعکس: چەپەوانە، پێچەوانە

بالانس: ڕێکی، هەمسەنگی

بالغ: بالٖغ، پنەیاوا

بالفعل: کارهەمار

بالقوه: هازهەمار

بالکن: وەرهەیوان، بانجێڵە

باند: دەسە، تاقم

باید: مشیۆ، مشیۆم

بایگان: تۆمارکەر، هۆرگیریار

بایگانی: تۆمارخانە، هۆرگیریانە

بحبوحه: گەرماوگەرم، دلێڕاسە، گەرمە گەرمی

بخور: قانگ، هەڵمدای

بدشکل: بەدّ تەشك، تەشك گێلاّ

بدفرجام: ئاخرشەڕ، عاقیبەت شەڕ

بدل: قەڵب

بدهکار: قەرزار

بدهی: قەرز

بدیل: یاگەگیر، یاگەدّار، یاگەنشین

بر مبنای: بەپاو، سەروو بنەڕەتوو

برآمدگی: قۆقزی، بەرپڕایی

برآورد: مەزەننە

برآیند: سەرەنجام، وەرەنجام

برائت: پاکی، بێتاوانی

براساس: بەپاو، سەروو بنەڕەتوو

برجستە: بەرچڕا، سەرپیویا

برخورد: وەرپێك، وەرتەق، هۆرتەق

برخوردار: بەشبەر، هۆرگیر، بەشدار

برخی: بڕێو

بردبار: بەتاقت، خوایـنەر

برزگر: هیتیار

برزن: گەڕەك، کۆڵان

برطبق: بەپاو

برعکس: چەپەوانە، ناواز

برف روب: ڤەرڤەرۆ

برقرار: مەرزیارە، ئەرەمەرزیا

برگ: پەڕ، پەل

برگە: پسوولّە

برنج: بریّنجە

برندە: سەرکەوتە، پیرۆز، بەرذە

برنز: وەرشەو

بروبوم: پلّیّزە

بروز: بەر وسەی، بەرکەوتەی

بزاق: ڕێنگی، گڵۆیز

بزدل: تەرسەزاڵ، حیزەڵە

بزرگ: گەورە، زل

بساط: سەلەمچە

بشارت: نزانی، مزانی

بطور کلی: گرڎەوە

بعد: پاش، شۆن، دما

بُعد: دیم

بعضی: بڕێو

بعلاوە: سەرەڕاو، چنی ئانەیە، سەروئانەیچەوە

بغرنج: شلّەژاو

بغض: قین، پڕمە

بقا: مەنایی، مانایی، بیەی

بکارت : کناچلّەیی

بلندپرواز: بەرزەپەڕ، بەرزەفەڕ

بلوا: ئاژاولێ

بنابراین: ئینجا، کەپاسنەن

بودار: بۆژە

بورس: برِەو

بوف: بەبوو

بوکس: مشتەکۆڵانی

بولتن: ڕاپۆرتنامە

بومی: وێمانە، بوومی

بویژە: بەتایبەت

بە اتفاق: هامڕاو، پێوەرە

بە این ترتیب: پی جۆرە

بە تدریج: کەمکەم

بە زعم: قەیناو، بەپەیلواو، بە باوەروو

بە عبارتی دیگر: بەواتێوتەر

بە همین خاطر: پی بۆنەوە

بهارخواب: کۆمانج، وەهار وەرم

بهانه: بەهانە، پەڵپ، نوونگە، پەڵپە

بهداشت: خاسپارێزی، پاکپارێزی

بهزیستی: ژیو پاکی، ژیوخاسی، خاس ژیوی

بهمن: ڕابڕان، یەخبەنان، تڕەتڕوو نارەکۆڵ

بهمن: هەرەسە

بی اعتمادی: نەپەرمای، نامتمانی

بی پایان: بێ کۆتایی، بێ بن، بێ ئەوپەڕ

بی حد و حصر: بێ ئەندازە

بی حوصلگی: بێهازی

بی حوصله: بێ لەش، بێ مەیل، بێهاز

بی روح: بێ گیان

بی سروته: بێ سەروشوێن، بێ بنج و بەتانە

بی شعور: نەزان، نەفام، بێدەرك

بی عیب: بێگەردێ، بێعەیب

بی مبالات: کەمتەرخەم، بێخەم

بی نظمی: بلبەشێو، شیویایی

بی نهایت: بێ ئەوپەڕین، بێپەڕ

بی واسطه: بێدەسەوەرە، ڕێکوڕاس

بی وفا: سفڵە، بێ وەفا

بیات: پەزێرە

بیانیە: واچنامە، بزاننامە، دەنگنامە

بیت: بەستە

بیچارە: بێدەسەڵات، هەژار

بیخود: بێوێ، گۆترەی

بیدار: های، هەی، هایا، خەبەر

بیسواد: بێسەواڎ

بیکران: بێقەراخ، بێکەراخ

بیگانە: لەیڎە، غەریبە

بیگاە: ناوەخت، ناسات، بێوەخت

بیمارستان: ساریژگا

بینش: هێزوو دیەی بە وردێی، وردێ دیان

بیننده: وینەر

بیولوژیست: ژیوزان، ژیوناس

بیهوده: گۆترەی

پاتوق: ماوا

پاداش: خالّات

پادزهر: ژاربڕ

پادگان: سەروازگا

پادو: وەردەس، نۆکەر

پاراگراف: بەند

پارس: حەپە حەپ، گەفە گەف

پارسا: وێپارێز، پیاخاس

پاساژ: قەیسەری، دالّانەدووکان

پاسخ: داواچ، وەڕام

پاکت: پاکەت، نامەڎان

پالایش: پەرزنای

پالایشگاە: پەرزنگا

پانسمان: زامپێچی، برینپێچی

پاورقی: چێر نویسی، وار نویسی

پایتخت: پاتەخت

پایدار: سەقامگیر، ئەرەمدرا

پخمە: گێل، گێج، حۆل

پدرخواندە: باباپیارە

پدیدە: دیاردە، پیڤیانە، سەمەرە

پراکندە: پژگیا

پرتگاە: پلە، مای، مایگەزەن

پرچم: ئالا، بەیداخ، بەیاخ

پرخاشگر: شەڕاشۆ

پرستار: نەوەشوان، نەوەشیار

پرسش: پرس، پەرسی، پرسیار، داپەرس

پرسمان: پرسیار

پرش: باز

پرندە: باڵدار، پەلەوەر

پرنس: شازادە

پرنسس: شازێ

پرواز: پەرواز، پڕای، هۆرسەی، پڕەی

پرورش: پەروەرنای، وەیکەردەی

پروژکتور: نوور ئەفکەن

پرهیز: پارێز

پز: فیز

پزشك: دۆکتۆر، تیمارکار

پژمردن: سیسیای

پس: پاش، دما

پَست: سفڵه، گەوادّ

پسرفت: دماکەوتەی، دمارە لوای

پسوند : دمانیشت، پاشگیر، دماگێر

پشتوانە: پاڵپشت

پشتیبان: پشتیوان، یاریدەر، یارێدەیدەر، پاڵپشت

پلید: پیس، چەپەڵ، قیزەون، چڵکن

پناهندە: پەنابەر

پند: مۆچیاری

پنهان: شاریاوە، ئەوەشاریا

پهلو: پاڵ، لا

پی در پی: هەیتا هەیتا

پی نوشت: دمانویس، پانویس، دمانویسیا، پانویسیا

پیادە: پیادە، سواڕە

پیچ گوشتی: جەڕقادەر

پیچ: جەڕ

پیچ: قەمچ

پیرو: شۆنکەوتە

پیروان: شۆنکەوتێ، پێڕۆ

پیروز: سەرکەوتە

پیش بند: ڤەرەڤانلە

پیش بینی: وەروینی، ڤەڵڤینی

پیش: وەڵ

پیشتاز: قافڵەچی، سەرقافڵە

پیشخدمت: وەردەس، نۆکەر

پیشرفت: وەڵکەوتەی

پیشرفتە : وەڵکەوتە، ترۆق کەردە

پیشرفتە: وەرلوا

پیشرو: وەرلوا، وەڵوا

پیشگام : وەریا، وەڵدار، وەڵین، قافڵەچی

پیشگو: وەڵواچ، دااڵە

پیشگویی : وەرواچی، وەڵواچی

پیشگویی: وەرواچی، وەڵواچی

پیشنهاد دهنده: وەرنیەر، وەرنیار

پیشنهاد شده: وەرنریا

پیشنهاد: وەرچنیە، وەرنیا

پیشنهاد: وەرنیا، وەرنیار

پیشوند : وەڵگیر، وەڵنیشت

پیشوند: وەڵنیشت، وەڵگێر

پیشە: کسم، کار

پیکار : جەنگ، خەبات، گژیەی

پیگیر : پەیجۆر، شۆنگیر

پیگیر: شۆنگیر

پیمان: بڕیار، پەیمان

پیوست : لکنای، چەسپنای

پیوستە: لکا، لکیایە

پیوستە: یەکبین

پیوند : لکنای، پێوەن

پیوند: پێوەن، پێوەزی

پیە : وەز، چەربی حەیوانی

تئاتر : ئەرمانە، تئاتر

تاب : دلارێ

تاب: تاقەت

تابان : تریفەدار، ورچەدار

تابع: سەر بە

تابع: شۆنکەوتە

تابوت: چۆتەرم، دارەتەرم، جەنازە، چۆترم

تأثرآور: دڵێشن، گراونەر، خەمئار، پڕمە ئار

تأثیر: کاریگەری، شۆنەما نیای

تاج: پۆپ

تاراج: تاڵان

تاریخ: ویەرین، مژە

تاریخدان: ویەرینزان، ویەرین نویس، ویەرین واچ، مژەوان

تاریخنگار: ویەرینزان، ویەرین نویس، ویەرین واچ، مژەوان

تأسیس: ئەرەمەرزنای، مەرزنایرە

تاشو: دەقوەر

تأکید: سوور بیەی، سوور بیەی سەروو

تالار: جەمگا، گلێرگا

تألیف: ئەرەنیای، کۆ کەرڎەی، نویسەی

تبار: بنەچە، تخم، تخمانە

تبسم: زەرڎەخوە

تبعیض: جیا کەرڎەی، فەرق وستەی

تبهکاری: گەنەکاری، پیسکاری

تجاوز: ترازیەی

تجدد خواهی: نۆباو وازی، تازەوازی، نۆوازی

تجدد: نۆباوی، تازەوازی، نۆوازی

تجربە: زمنەی، زمنای، زمیای

تجرد: سەڵتی، تەنیایی

تجزیە طلب: جیای واز

تجزیە: جیا کەرڎەی، هۆرشڵێویەی

تجلی: بەر کەوتەی، دیاری دای

تجمل: جوانسازی، ڕوالەتسازی

تجهیز: ئامادە، هۆرپێتەی

تحت الفظی: قسە بە قسە

تحت لوای: چیروو ئالاّو

تحجر: دماگێڵەی، ڕەپ بیەی

تحریر: نویسەی

تحریف: فاڕای، لادای

تحریك: هۆرنیای، جمنەی، جمنای، هاندای

تحریم: یاساخ، حەرام کەرڎەی، بەر بەسەی

تحصن کردن: پەنگ نیشتەی، ئەرەنیشتەی سیاسی

تحصن: بەرەگێرتەی، بەرەگێری، ئەرەنیشتەی سیاسی

تحصن: پەنگ

تحقیق: پەیجۆری، هۆر وشکنەی، تۆهۆردەی

تحلیل: شیکرد، شییەوە کەرڎەی

تحلیلگر: لەیەکدەر، شییەوەکەر

تحمیل: سەپنای، سەلەمنای، بڕەمل

تحول: فاڕیەی، فاڕیای

تخدیر: سڕ کەرڎەی، تەوەسنای، تەوسنای

تخریب: وڕنای

تخصص: تایبەت کەرڎەی، تایبەتدای

تخلص: نازنام، لەقەب

تخمین: مەزەننە

تدبیر: ڕاکار، ڕاوچار

تدوین: سەر ئارڎەی، سەروستەی، گلێر کەرڎەی

تراز: تراز، تەخت، ترانز

ترازنامە : ترازنامە

تراژدی: خەمنامە، تڕاژدی

ترجمە: هۆرگێڵنەی، هۆرگێڵنای

تردد: ئامەشۆ

ترس: پەروا، بیم، بیمی

ترسو: تەرسەزاڵ، بێزات

ترغیب: هاندای، پاڵ پێوە نیای

ترفند: دام، تەڵە، فێڵ

ترقی: وەرکەوتەی، وەڵکەوتەی

ترکیب: تێکەڵی، تێکەڵاوی، ئامێتە

ترمینال: پایانە

ترور: سیاو کۆشی

تروریست: سیاو کۆش

ترویج: ڤەڵاڤە کەردەی، برەودای

التزام: مشیۆم

تسخیر: ئەرەگێرتەی، گێرتەیرە

تسلسل: هەیتا هەیتا، پەشتاوپەشت

تسلط: زاڵی، زاڵ بیەی

تشبیە: شییەی، ئەوەشییەی

تشریح: تەنئەشکاوی

تشویق: هاندای، پاڵ پوە نیای

تصادف: ڕوودریا، ڕووداو

تصرف: ئەرەگێرتەی، گێرتەیرە

تصفیە: پەرزنای

تصویر: وێنا

تطبیق: وێگۆنجنای، گۆنجیا

تطبیقی: هەمپۆشانی، هەمپۆژنای

تظاهر: وێئەرمانای، وێئەرمانەی

تظاهرات: ڕاپەیمایی، وێنیشاندای

تعادل: تراز داری، تراز بیەی، ترازی، ترانزی

تعادل: هامترازی، هەمترازی

تعاون: هەمکاری، یارێ دەی، یارێەی

تعجب : سەرسامی، سەر سڕمەنەی، دەمەقی

تعرض: دەسدرێژی

تعصب: دمار وشکی، دمار گرژی

تعقیب: شۆن کەوتەی

تعلق خاطر: هەمبینیای، ویربینیای

تعویض: فارِای

تعهدنامە: پەیمان نامە

تغییر: فارِیای

تفاوت: جیاوازی

تفرّج: گێلاّی، سەیران

تفرجگاه: گێلاّیگا، سەیرانگا

تفسیر: دیماشکرا، دیمدیار

تقاضا: دواکاری

تقدیر: جارِه، وەرئامە

تقلب: گەڕێ، گەژێ، گەڕ کەردەی

تقلید: لاسایی، یەنگێ

تقویم دار: جمۆر

تقویم: ڕۆژمار، ساڵژمار، ساڵنامە

تلاش: هەوڵدای، هەوڵدان، تەقەلا

تلفیق: تێکەڵ کەردەی

تلویحاً: سەربینیا، سەر بەسە

التماس: لاڵە

تماس: ونەساوەی، ونەساوای

تمایل: حەز، مەیل

تمثال: پەیکەرە، تەندیس

تمدن: ژیار، شارستانیەت

تمرد: مل نەڕای

تمرکز: سەرمدرای

تمنا: تکا، لاڵە

تندرست: لەش ساق، ساق، بێپرگ

تنظیم: ڕێك وسەی، ڕێك کەردەی

تنظیم(تنها برای ساعت): مێقات

تنگ نظر: وەرچەم تەنگ، وەرەچەم تەنگ

تواتر: دەماودەم

تواضع: وێنامنەی، وێنزمی، دڵنزمی

توافق: ڕێك كەوتەی

توالی: هەیتا هەیتا

توان: تین، وزە، توانا

توان: هێز، توانا، قۆرەت

توانا: بەهێز، دەسەڵاتدار

توجە: سەرەنج، دیەی ورد، دیورد

توجیه: بەڵگەدار کەرڎەی، سەلەمنەی، سەلەمنای

توخالی: دڵێ هاڵی، قڕۆڵ، هەرۆڵ، پووچ

تودە: کۆماڵێ، خەڵکی

تودە: کۆمەڵ، کۆماڵێ، کۆما

توسعە پایدار: پەرەدای سەقامگیر، گەشەی سەقامگیر

توسعە: پەرە دای، وەڵا کەرڎەی

توضیح: شییەوە کەرڎەی

توفان: ڤاهۆرمە، ڤاگرژە

تولد: زای، پێڵا بیەی، جە ئەڵا بیەی

توهین: ئەتك، سووك كەردەی

التهاب: ماسەی، ماسای، هەو كەردەی

تهاجم: هەوكە، هۆرمە، هۆڕووم

تهاجم: هێرش، پەلامار، هڕووم، هەڵمەتدای

تهدید: هەڕەشە، هەڕەشێ

تهییج: هاندای، هۆرزنای، جمنەی، جمنای

التیام: سرەوای، وەشەوە بیەی

تیر: كۆپڕ

تیمارستان: شێتخانە، نەوەشیانە

ثابت: پتەو، چەسپیا، مدرا، سەقامگیر، یاگەگیر

ثانیە: چرکە

ثبات: پتەوی، چەسپیایی، سەقامگیری

ثبت: نویسەی، تۆمار کەرڎەی

ثلث: سیەك، سێیەك

جاذبە: لاکێشی، کێشتەی

جاسوس: جاسووس، چەمدز، سێخۆر

جاسوسی: جاسووسی، چەمدزی، سێخۆری

جامد: سەختۆك، سەختۆکی

جامدات: وشکەمەنی

جامع : گردگیر، پێوەرە

جامعە: کۆمەڵگا

جانب: لایەن، لا

جانبداری: لاگیری، لایەنگێری، هەواداری

جاندار: گیاندار

جانشین: یاگەگیر، یاگەڕار، یاگەنشین

جانور: گیانەوەر

جاە طلب: بەرزەپەڕ، بەرزەواز

جاه طلبی: فەڕوازی، فەڕدۆسی

جاهل: نەفام، نەزان

جایگزین: یاگەگیر

جبران: قەرە بییە کەڕەی، قەرەبوو

جبهە: بەرە

جدل: دەمەتەقێ، کۆڵەکانی

جدول: خشتە، خەتیان، خەتخان

جذام: گۆلی، پیسی

جذامی: گۆل، پیس

جرم: تاوان، گۆنا

جزء: پارچه، لا، لاو، کۆت، تیکه

جزر: نیشتاو

جزم: سوور بیەی سەروو کاریوی، سوور

جزیرە: دەورئاو

جسارت: زات، نەتەرسی، زاتداری

جستجو: پەیجۆری، پەییۆزی

جسد: تەرم، جەنازە

جغد: کەڵکەڵەوانی

جلاد: پیاکۆش، ونرێچ، ونمج

جلوگیری: وەرگیری

جلوه گا: دیارگا

جلیقه: سخمه، سۆخمه

جماعت: جڵه، کۆماڵێ

جمجمه: کاپۆڵیه، مەلاشی

جمع: تێکڕا، کۆ، جەم، گردەوه

جمعیت: جەماوەر

جمله: بنجکه، تیپ

جمهوری: کۆماری

جناح: باڵ، پەل، لەق

جناغ: چەڵەمه

جنب: پاڵ، لا

جنبش: جوولاڵنەوە، جمیانەوە، جمیاوە، جمشت

جنگ طلب: جەنگەران، شەڕئاشۆ، جەنگواز

جنگجو: جنگەران

جنگندە: جەنگەران

جنوب: پانیشت، وارنیشت

جنین: ئاولەمە، لیلکە

جواب : داواچ، وەرام

جهانگرد: گێڵیار، دنیاگێڵ

جهانی شدن: جەهانی بیەی، جهانگیری

جهت: لایەن، سەوەر

چاپلوس: زوانلووس، زوانچەرب

چادرنشین: دەوارنشین، کۆڵبەکۆڵ

چرخە: دەورە، سووڕیە، خولە

چشم انداز: دیمەن، وەرچەم

چکیدە: چکیارە، پەرزیارە، ئەرەپەرزیا، ئازیارە

چگونگی: چەینەتی، چەینیەتی

چگونە: چەین، چەنی

چموش: سرك، زیتەڵ

چوبکاری: فەلاقە

چوگان: چەوگان، گۆچان

حادثە: کارەسات، ڕووداریا

حاذق: شارەزا، بەڵەدڕ، فرەزان، تایبەکار

حاصل: هۆرگێر، بەر

الحاق : لکنای، چەسپنای، پەیوەز

حاکمیت: دەسەڵات

حامی: پشتیوان، پاڵپشت

حبوبات: دانەوێڵە

حتی: تەنانەت، حەتا

حجم: بارەسەی، بارسەی

حداقل: کەمامە، دەسی کەم، لای کەمەوە

حداکثر: فەرامە، فرەتەرین

حرارت: گەرمی

حرف: وات

حرفە: پێشە، کسم

حریم: بارووم

حس: هەست، حێس

حساس: هەستیار، دڵناسك

حسرت: داخ، پەژارە

حشیش: بەنگ

حفاظت: پارێزکاری، پارێزنای

حفظ: پارێزکاری، پارێزنای

حقوق: مانگانە، مووچە، حقۆق

حقیر: گۆلالە، وردی

حقیقت مطلق: ڕاسی پەتی، ڕاسی ڕووت

حقیقت: ڕاسی، درۆسی

حماقت: گەوجی، لاژگی، بێئاوەزی

حملە: پەلامار، هێرش، هۆرمە

حواس: هەستەکان

حوصلە: لەش، هازی

خارق العاده: سەمەرە، سەرسڕئاوەر

خاطرە: ویرەوەری، یادمان

خالص: پەتی، ڕووت، بێگەردڕ، بێلەخش

خانە دار: بنەوان

خاور میانە: وەرهۆرزی دلیڕاسین، وەرکەوتی دلیڕاسین

خاور: وەرهۆرز، وەرزیا، وەرکەوت

خبر: باس، هەواڵ

خبردار: هاگاڎار، شارەزا

خبر گزاری: هەواڵنویسی، هەواڵدەی، هەواڵ کیانی، هەواڵبەری

خبرنگار: هەواڵنویس، هەواڵ کیان

خدمتکاری: کەلوکار

خرجین: هەگبە، تۆرەکە

خرد: ئاوەز، فام

خرداد: چێڵکڕ، ڤارانبڕ

خرد گرایی: ئاوەزوازی، ئاوەزمەندی، بەئاوەزی

خرید: ئەسای

خریدار: سەنیار، ئەسار، ئەسیار

خزندە: خشۆك، خشنەر

خشك: وشك، كزر

خصوصاً: بەتايبەت

خصوصيت: تايبەتمەندى

خط: خەت، هێڵ، كێڕ

خطا: هەڵە

خطاب: بانگ، چڕيەى

خطابە: واتە، واتا

خطاط: وەشنويس

خطاطى: وەشنويسى

خطی: دەستنویس

خطیب: قسەکەر، قسەزان، قسەواچ

خفقان: تاسیان، پڕووکیان

خلاء: هەرۆڵی، بۆشایی

خلاف: چەپەوانە، ناواز

خلبان: ئاسمان یار، ئاسمانسوار

خلع سلاح: چەك کەڕەی

خلع: گێرتەی، چنە کەڕەی

خلیج: کەنناو، وشکی دڕ

خمس: پەنج یەك

خنك: ، فێنك، چیا

خنیاگر: لۆتی، گۆرانیەواچ

خواب آلود: وەرماشتین، وەرماشتە

خواروبار: وارێەمەنی، تفاق

خواست: واز، تواست

خواستار: واز یار

خواص: دیارەکێ، تایبەکێ

خواندە: وازیا، چڕیا

خوانندە: وانەر، وانیار، گۆرانیەواچ

خواە: یا، واز، هەرچن، هەرچەن

خواهان: وازیار، وازەر

خودآموز: وێفێر، وێفێرکەر

خودباختگی: وێبڕیایی، وێبریایی

خودباختە: وێبڕیا، وێبریا

خودبخود: وێبەوێ، وێشەوە

خودجوش: وێهۆرز، وێجمن

خودخواە: وێواز، وێبەرز وین

خوددار: وێگیر

خودرأی: ملهۆڕ

خودرو (بیشتر برای گیاهان): وێڕس

خودرو: وێلوا، وێجم ؛ پەی گیواو و داروودرەختی؛ وێڕس

خودکار: وێڕابەر، وێکار

خودکامگی: وێڕەوایی، دیکتاتۆری، ملهۆڕی

خودکامە: تاقویار، وێویار، وێڕەوا، دیکتاتۆر، ملهۆڕ

خودمختار: وێگێڵن

خوراك: وارڎەمەنی، مێلاك، چاشتی

خوش حساب: وەش مامەڵە

خوش سخن: وەش قسە، قسە وەش

خوشحال: دڵشادێ، وەشحاڵ

خوشگذرانی: وەشویارای، وەش ویارەی،

خونسرد: ون سەردێ، پەڕتاقەت، وێڕار

خونین : ونالّین

خیاط: جلوراز

خیس کردن: فیسنای

داخل: دلێ

داخلی: دلێیی

داده: وەرنیار، دریا

دادگاه: دادیانه، دادپەرسخانه

دال: نیشاندەر، نیشکە

دامنە: بنیوار، بنار، دامنە

دانا: زانا، ژیر، هەژیر

دانستە ها: زانیاریەکێ

دانش آموز: فێرکار، زانکار

دانش پژوە: زانشتیار، زانستواز

دانش نامە: زانشت نامە

دانش: زانشت، زانست

دانشجو: خوێندکار، وانیار

دانشسرا: زانشت یانە

دانشکده: زانشتگه، زانستگه

دانشگاه: زانشتگا، زانستگا، وانگا، وانگه

دانشمند: زانستوان، زانشتوان

دانشیار: زانشیار، زانشتیار

دانلود: ئەرەوەزنەی، ئەرەگێرتەی

داوطلب: داواکار، داواکەر، وازیار

دایرە: هەڵقێ، خڕخاڵ

دایرەالمعارف: زانست نامە

دبستان: فێرگە/ فێرگای بنەڕایی

دبیر: دەبیر، فێرکار، فێرکەر

دبیرستان: وانگەو تەمامنای، وانگەی دماینە

دچار: تووش بیەی، تووش، دامنە گیر

دخانیات: قانگەمەنی، دووکەڵجات

درام: درام

درایت: وریایی، ژیری، ئاوەزداری

دربان: بەرەوان، بەرەدار

دربست: بەرەبینیا، تایبەت

درخشش: بریقە

درخواست: داواکاری

درد: دەردّە، ئێش

درصد: جەسەڎ، جەسەڎەنە

درفش: ئالآ، بەیڎاخ

درك: ئەنەیاوەی، ئەنەیاوای، ئاوەزیەی

درهم برهم: تێکەڵ پێکەڵ

دست آموز: دەس مس، لینی، دەسەمۆ

دست انداز: قۆرت

دست خورده: بۆژە

دستار: مێزەرە

دستاورد: دەسکەوت

دستاویز: دەسالۆچ، تاڵبەن

دستبند: دەزبەن، کەلەمچە

دستچین: هۆرچن، دەسچین

دسترس: دەسیاو، دەسڕەس

دستمزد: حەقدەس

دستیار: دەسیار، یاریکار

دسیسە: فێڵ

دشمن: دژمن، نەیار

دعوت: چڕیەی، خۆڵکە

دفاع: پەرچ، پەرچە

دگراندیش: یۆتەرفام، جیاویر، جیافام

دگرگون: فارِیا

دگرگونی: فارِیایی

دل انگیز: دڵئەڕفان، دڵگیسنەر

دلال: داشقە، درِاڵ

دلاور: ئازا، جۆرعەتی

دلواپسی: دڵەخۆڕپێ

دلیل: هۆکار، وەرکار، نونگە

دموکراسی: دێمۆکراسی، خەڵك سالاری

دوبارە: کۆریاوە، واوەی

دوجانبە: دوەلایەنە

دودمان: تخمانه، خێڵ، تایفه

دور: خۆل، سووڕ، دەور

دورنما: دوور دیه، دوور وین، دوور دیمەن

دورە: دەورە، سووڕیە

دوزیست: دوە ژیو، دوو ژیو

دوندە: بەلەپا، ڕەمیار

دی(ماە): ئارگا

دیکتاتور: دیکتاتۆر، ملهۆڕ، چەمەوکەر، چەمەویار

دیگر: یۆتەر، ئەویتەر

دیگران: یۆتەران

دیوار: بارووم حەسار، دیوار

دیوانە: شێت

ذخیرە: پاشەکەوت

ذهن: زەین

رئیس: سەرۆك، سەرگەورە، سەرکەردە

رابط: یۆیاون، لکنەر

رابطە متقابل: پێوەنی وەراوەر

رابطە: پێوەن، پێوەز، پێوەنی

راستا: ڕێکایی، لاپلایی، ڕاسە، ڕێکا

راسخ: پتەو، هێقم، بنج بەسە

راقم: نویسەر، بنویس

راکد: قەتیس، مدرا

رام: لینی

رانش: جمشت

راننده: شۆفێەر، ڕانەر

راه آهن: ئاسنەڕا

راهپیمایی: ڕاپەیمایی

راهدار: ڕاپارێز، ڕاوان

راهرو: ڕاویەر، ڕاویار

راهزن: چەتە، ڕاگیر

راهنما: ڕانموون، ڕانیان

ربع: چوار یەك

رد: شۆنەما

ردا: کەوا

رده: تاقم، چین، دەسە

رسانه: یاونەر

رستاخیز: هۆرزانەوە، ئەوەهۆرسەی، هۆرزان

رسوا: ڕزاو، سەرشۆڕ

رطوبت: نم، شا

رعایت: حەقپێنەدای

رغم: چەپەوانە

رفتگر: گزیدار، گزیدەر، گزیوان

رفراندوم: ڕێفڕاندۆم، گرڎە پەرسی

رقابت: کێوەڵکێ، کێوڵکانێ

رقیق: تەڕاو، تەڕ

رکود: مەنەی، مەنای، مدرایی

رمق: نووزە، نا

رنگرز: خۆمچی

رواج: برەو، برەودار

روباز: سەرەوالّا، ئاوەلّا

روبان: قەیتان، قەیتانە

روح افزا: ڕۆحسروان، ڕۆحبەخش

روحیە: وڕە، ئازایی

روز تولد: ڕۆ زای

روشنفکر: گەشاویر، ویریار، گەشاوەز، ڕۆشنویر، گەشویر

روند: ڕەوت

رونق: برەوی، ڕەواجی، برەو

رهبر: پێشەوا، ڕایار، ڕاوبەر، ڕابەر

رهگذر: ڕاوێهەر، ڕاوێار

رهن: بارمته، گرەو

ریاست: سەرۆکی، سەرۆکایەتی

زائد: سەربار، بێ کەڵك

زائو: زەیسان

زادوولد: زا و زێ

الزام: مشێوم

زاویه: سووچ، کۆنج

زبان: زوان

زخم: زام، برین

زخمی: بریندار، زامدّار

زعم: دوودلّی، گۆمان، نەبەدلّی

زلزله شناس: بوومەلەرزە زان

زلزله: بوومەلەرزە

زن زلیل: شەکلە، ژەن ئاغە

زندگی: ژیوای، بژیوی

زندگینامە: ژیونامە

زور تولد: ڕۆ زای، زاڕۆ

زیبایی شناسی: وەشلاّنەشناسی، زەریفشناسی

زیربنا: بنچینە، بنەڕەت

زیرساخت: بنچینه، بنەما، بنەڕەت

زیرك: وریا

زیست شناس: ژیوزان، ژیوناس

زیستگاه: ژیوگا

سؤال: پرس، پەرسێ، پرسیار، داپەرس

سابقه: پێشینه، دمانینه

ساخت: بنج، چوارچۆ، سازه

ساختار: وارش، چوارچێوه

ساختگی: وەشکریا، وەشبیه

ساختمان: چەم، دوێ چەمێ یانێم هەنێ

ساختن: وەشکەردەی

سادە لوح: حۆل، گێج، ئەبڵە

سازش پذیر: خۆنچیەر، گۆنجیەر

سازش: ساچیای، سازیای، ساچان، ساچیەی

سازشکار: ساچیەر، ساچێنەر

سازگار: خۆنچیا، گۆنجیا

سازگاری: خۆنچیای، گۆنجیای

سازمان: ڕێکخزیا، سازمان

سازمان: ڕێکخراو، ڕێکوزیا، ڕێك وسەی

ساکت: بێدەنگ، بێقسە

ساکن: مەنگ، مەن، ئەرەنیشتە

سالار: سەرپەل، سەرقافڵە

سالم: ساق، بێپرگ

سایبان: سەیوان، سەهەن

سایرین: یۆتەران

سبب: هۆکار، وەرکار، نونگە

سبقت: وەڵ کەوتەی

سپاسگذار: سپاسواچ، سپاسنیار

سپردە: ئەسپاریا

ستاد: بارەگا

ستون فقرات: مۆرێ مازی

سخت افزار: سخته واڵه، سەخت ئەفزار

سخنران: قسەکەر، وتارواچ، واچەڕان

سخنگو: قسەکەر

سرآسیمە: وێڵ، پەشۆکیا، هەبەسیا

سرآغاز: بنەڕا

سرازیر: سەراوچیری

سراسیمە: هەوڵ، پەشۆکیا، پەرۆش

سراشیب: سەراوچیری

سرانجام: دماینه، ئاخر، ئاقیبەت

سرایدار: بنەوان، یانەدار، یانەوان

سرب: قۆرقۆشم

سربالا: سەراوکۆ

سرپرستی: سەرپەرێسی، سەروەکاری

سرد: سەردێ، ڕەزلە

سردرب: سەربەران، سەربەرە

سردیبر: سەرنویسەر

سرزنش: لۆمە

سرشار: لێکم، کەلاوە کەرێەی، کەفەسەر

سرشناس: ئەژناسیا، نامی، نامدار

سرعت: کرژی

سرکشیدن: هۆرقووڕنای، هۆرلووشتەی

سرمای سخت: زۆقم

سرمایە: دەسمایە

سرنگون: سەرەونووون، سەرنگم، چێرەو زوەردێ

سرنوشت: سەرنویسیا، وەڵنویسیا، جارِە

سریع: کرژ، گۆرجوو گۆڵ، گۆرج

سطح: ئاست، تلاّن

سطحی: سەرسەری، ڕِواڵەتی

سعادت: بەختەوەری

سفاهت: گێلی، حۆلی

سقوط: وارکەوتەی، کەوتەیوار

سکوت: بێدەنگی

سکون: مدرایی

سلسله مراتب: ڕێسکەو بەرزی، زنجیرەو ئاستی

سمسار: کۆنە وڕەش

سند: بەڵگە، نیشکە

سواد: سەواڎ

سوخت: سۆتەمەنی

سوزن بان: هێڵپارێز، چەنەوان

سهواً: نەزانیا

سهیم: بەشدار، پشکدار

سیارە: سەیارە، ڕەمسارە

سیال: گێڵەر، جووڵەر، خۆلیەر، نەمدر

شاخص: دیاردە، ئەرمانەر

شاعر: هۆنیار، شاعێر

شاگرد: وەردەس

شالودە: بناغە، بنەڕەت

شایان: لایێق، ئێژا

شاید: ڕەنگا، گاهەز

شباهت: ئەوەشیەی

شبکە: تۆڕ

شتاب: گۆرجی، کرژی، خێرایی

شجاع: ئازا

شجاعت: ئازایەتی

شجرە نامە: ڕەگەزنامە، بنەچەقنامە، بنەچەنامە، دارنامە

شخص: کەس

شخصیت: کەسایەتی

شرارە: پرشنگ

شرارە: کڵپە، بڵێسە

شرر: کڵپە، بڵێسە

شرق: وەرهۆرز

شرور: شەڕئاشۆ، جەنگەران

شعبە: لەق، پەل

شعر: هۆنیە، شێعر

شعور: ئاوەز، ئاگایی، وریایی

شفاف: بێگەردڕ، پیویا، تیوار، بێ لەکە

شفاهی: دەمواچ، دەمی، سەرزوانی، قسەیی

شکاف: تریشکه، تریشك، تره‌که

شکافتن: ئه‌شکاوای

شکاك: زه‌نکار، خانه‌گمان

شکایت: شکات

شکست: به‌زیه‌ی

شکل گرایی: ته‌شکوازی

شکل: ته‌شك، دیمه‌ن

شلاق زدن: فه‌لاقه

شلاق: شه‌لاخ

شمال: سه‌رنیشت

شناور: سەراوی

شنوا: ئەژنەوا

شنونده: گۆشدەر، گۆشگیر

شور: سۆز

شوکران: هەلای هەل، هەلا هەل

شهردار: شارەوان

شهرداری: شارەوانی

شهریور: خەرمانێ، ئاوە وەرە

شیب: لێژ، لێژایی

شیدا: لێوە

شیرینی جات: شیرەمەنی، شیرینیو چێو

صاحب: وەی

صادرە: کیانیا

صامت: بێدەنگ

صانع: ئەنەئار، خۆلقنەر

صحاف: پەڕچن، پەلچن

صحافی: پەڕچنی، پەلچنی

صدا و سیما: دەنگ و ڕەنگ

صدمە دیدە: خەسار دیەی، زەرەر کەوتە

صعود: سەرکەوتەی، سەرلوای، بەرز بیەی

صف: ڕێسکێ

صفحه: لاپەڕە، لاپەل

صلح: ئاشتی، سۆڵح

صندوق: سنۆق، یەغدان

صنف: تاقم، چین، دەسە

صورت گرایی: ڕواڵەت وازی، دیامانوازی

صورت: ڕواڵەت، دیم

ضابطه: چوارچێوە، دەسوور

ضخامت: گازرە

ضد: دژ، چەپەوانە

ضربان: تڕپە، زرمە

ضمانت: گرەو، بارمتە

ضمیمە: هەنگڵە

ضیافت: بەزم

طاعون: مافەتە

طبقە بندی: چین بەستەی، چین بینای، دەسەچین، دەسە کەرڎەی

طبقە متوسط: چینی دلێڕاسین

طبقە: چین، نۆهۆم

طبیعت: سرووشت، تەبێعەت

طرف: لایەن

طرفدار: لاگیر، لایەنگێر، هەوادار

طرفداری: لاگیری، لایەنگێری، هەواداری

طلبە: مسیار

طلوع آفتاب: وەر کەوتەی

طول: درێژی، درێژایی

ظاهراً: پاسنە دیارا، بە ڕواڵەت

ظاهری: ڕواڵەتی، تەشکی

ظرفیت: دارای، دارتەی، دلێگیر

ظهور: بەرکەوتەی، بەرئامای

عابر: ڕاویار

عادت: دیسانە، خڵێ

عادل: دادگەر

عادی شدن: ئاوەسۆ بیەی

عادی: ئاوەسۆ

عارف: ناسیا، ئەژناسیا، عاریف

عازم: رانەوەر

عاشق: دڵدار، ئەراگیڵ

عاطفە: سۆز، ڕەحم

عاطفی: سۆزاوی

عاقبت: ئاکام، شۆنئامە

عاقبت: عاقیبەت، ئاکام

عاقل: ئاوەزدار، بە ئاوەز، هەژیر، ژیر

عامل: هۆکار، وەرکار

عبارتنداز: پی ڕێسکێنێ

عدالت: دادگەری

عدد : شمارە

عدد: ژمارە، ژمار

عدم اعتقاد: ناباوەری، بێ باوەری

عدم تعادل: بێترانزی، ناترانزی

عرض اندام: وێنیشاندای، وێ ئەرمانەی

عرض: پانی، پانایی

عرضه و تقاضا: دا و داوا، دای و داوا، دای و داواکاری

عرف: باو، ئەژناسیا

عصبی: تووڕە

عصر: داژێ، ساتوو عەسری

عضو: ئەندام، پەل

عظیم‌الجثه: گەورە پەیکەر، زل ئەندام، زل پەیکەر

عقب گرد: دماگێڵ، پاشەکشێ

عقب ماندە: دماکەوتە

عقب نشینی: دماگێڵی

عقربە: خۆلکە

عقیم کردن: خەسنای، نەزۆك کەرێەی

عقیم: نەزا، قسر، نەکەرلەم، نەزۆك، خەسیا

علاج: دەرمان، چارە

علت: هۆکار، وەرکار، نونگە

عمامە: مێزەرە، سەرەپێچ

عمداً: ئانقەس، ئانقەسی

عمدی: ئانقەس

عمودی: قنج

عموماً: بە گرڎی، گرڎین، گرڎی

عنوان: سەرنویس، سەردیار

عوام فریب: خەڵك خەڵەتن

عهد: بڕیار، پەیمان

عید نوروز: جەژنۆ نەورۆزی

عید: جەژنە

عیش و نوش: وەشویارای، وەش ویارەی

غائله: ئاژاوە، ئاژاولێ

غافل از اینکه: نا هاگا چانەیە

غالب مردم: فرەو خەڵکی

غایب: پەنایی، پێوار، ناما

غایت: ئاکام، کۆتایی

غرب: وەرنیشت

غسل: شۆرتەی

غلبە: زاڵ بیەی

غلظت: هەسسی

غلیظ: هەس

فاش: دیار، زڕیا

فاعل: بکەر

فاکتور خرید: پسوولّەو ئەسای، بەرگەو ئەسای

فرا: سەرتەر، فرەتەر

فراخوان: بانگەواز

فرافکنی: جە کۆڵ وسەی

فرد: تاق، تەنیا

فردیت: تاقیەتی، تاکیەتی

فرزانگی: ئاوەزمەنی، ئاوەزداری، بەرزەفڕی

فرزانە: فەرزانە، ژیر، فرەزان

فرستنده: کیانەر

فرسودگی: ئەرەڕێزای، پووکەوە بیەی

فرصت طلبی: ساتوازی، دەموازی

فرصت: پەردەوچ، دەرفەت

فرضیه: گریمانە

فرعی: لاڕێخی

فرقه: تاقم، دەسە

فرم: تەشك، جۆر، ڕواڵەت

فرمانده: ئامێرهیز، سەرپەل، سەرکەردە

فرمول: فڕمول، ساختارە

فروتن: ئەرەکەوتە، ماقوولْ، بێفیز

فرود آمدن: ئامایرە واری، ئامای وار

فرودگاە: بالْگێریانە، وارگا، تیارەخانە

فروردین: نەورۆز، خاکەلێوە، عن کلاْش

فروش: ورەتەی

فریب: خەلْەتنای

فشارسنج: فشارگێر، فشارپیم

فشردە: شواریا

فصیح: ڕەوانواچ، ڕوانقسە، زوان ڕەوان

فضا: هالْیگا

فضاپیما: هاڵیویار، هاڵیگاپیم

فطری: فێتری، وێرِس، وێهۆرز

فعال: چالاك، کۆساسەر

فعلاً: ئیسه

فقدان: نەبیەی

فلات: پانایی، بان

فنا: نەمان

فناوری اطلاعات: تێکنۆلۆژی زانیاری

فوران: پژگیای، هۆرپژگیای

فوری: گۆرج، خێرا

فوق العاده: بێ ئەندازە، بێ ئەنناز، زیاد جە حەدی، سەر جە حەد

فوکوس: سەرمدرای

فولاد: پۆڵا

فهرست: پێڕست، دلێنە، سەردیار، ڕستە، پەسارنە

فیلتر: پەرزنە

فیلتر کننده: پەرزنەر

قاتل: پیاکۆش، بکۆش

قاسم: بەشکەر

قاشق چوبی بزرگ: کۆچیز

قاضی: داوەر، دادوەر

قاعدە: بنە، نیشان، ڕێباز

قانع: ساچیا، ساچیەر، ساچەر

قانون عرف: یابەستی باو، ئەژناس

قانون: یابەست، دەستوور

قانونمند: یابەستمەند، دەسووردار

قایم کردن: ئەوەشاریەی، ئەوەشارتەی، شاریەی

قبایل بادیە نشین: خێڵە قەرەچیەکێ، دەوارنشینەکێ

قبل: وەڵ

قتل عام: کۆماکۆشی، کۆمەڵکۆشی

قتل: کۆشتەی

قدرت: دەسەڵات، قۆرەت، هێز، تینی، وزە

قدردانی: سپاسداری، سپاسواتەی

قدیمی: کۆنە، ئەوساین

قرابت: نزیکی، تخوون

قرن: سەدە، قاڕنە

قرون وسطی: سەدەی دلێڕاسینێ، قاڕنێ دلێڕاسینێ

قصیده: چکامه

قطب: جەمسەر، کاپۆسه

قطعنامه: بڕیانامه، بڕیارنامه

قطعی: حەتمی، نەفاڕ

قله: سەرکەل، پۆپه، کلاّوێ

قنات: کاریّز

قناعت: ساچیەی، ساچەی

قوت: وزه، هازی، تینی

قووت: واردّه

قولنج: برك

قوه قضاییه: هێزوو داوەری، هێزوو دادوەری

قیام: هۆرزەی، هۆرسەی، ئەوەهۆرسەی

کار: کار، هەرمان، هەرمانە

کارآمد: بەکار، کارکەر، کارامە

کاربر: هەرمانکەر

کاردان: کارزان

کارشناس: کارشناس

کارشناسی ارشد: ماستەر، ماجستەر

کارگاه: کارگا، هەرمانگا

کارگر: هەرمانبەر

کاش: وەشلّای، شەڵلّای

کاشف: یۆزیەر، یۆزەر

کالبد شکافی: تەنئەشکاوی، لەش ئەشکاوی

کامپیوتر: ڕِایانە

کتبی: نویسیا، نادەمی

کثرت گرایی: فرەچەمی، وەرهەلّاوازی

کثیف: پیس، چەپەڵ

کران: قەراخ، کەراخ

کساد: کەساس، بێبرەو

کُشتی: زۆرانی

کشف: ئەوەیۆستەی، ئەوەیۆزیەی، ئەوەئێستەی

کفاش: پالاّوراز

کل گرایی: گرڎ وازی، گرڎین وازی

کل نگر: گرڎین دیا، گرڎین وین

کلمە: واتە، واچە، واژە، کەلیمێ

کلنیك: یانە دەرمان، یانەو دەرمانی، دەرمان یانە

کلی: گرڎین

کمتر توسعە یافتە: کەمتەر گەشە کەرڎە

کمربند: بیبن، قەیش، شاڵ، مێبین

کمك کننده: دەسبار، یاریدەر

کمك: یارمەتی، یاریدای، دەسباری

کمی: چنیەتی، چننی

کمیت: چەنیەتی، چەننیەتی

کمین: کەمین، قەرەوڵ، ملاّس، پاریّز

کنتور: پیمەر

کنجکاو: سەرەنجیار، پەیجۆر، ورڎ، سەرەنجدەر

کنجکاوی: سەرەنجدای، پەیجۆری

کنفرانس: کۆمبەست، هەمامە، کۆنفرِانس

کنگرە : کۆنگێرە، کۆمین

کودکستان: بێشکۆ زارۆڵا، باخچڵەو زارۆڵا

کودن: نەزان، گێل، حۆل

کوك کردن: قۆرمیش کەردەی

کوهنورد: شاخەوان، کەشەوان

کهنه پرستی: کۆنەپرێسی

کیبورد: تەختە کرێڵ

کیفی: چەینی، چەینیەتی

کیفیت: چەینیەتی، چەینی

گاز: هەڵمۆك، هەڵمۆکی

گاوزبان: گۆزەروانە

گدا: سوالّکەر

گدار: ویەڕ، ویەڕگا

گدایی: سوالّ کەرڎەی

گذر: ویەر

گذرگاه: ویەرگا

گذرنامه: ویەرنامە

گذشته: ویەرڎە

گرایش: حەز، مەیل

گرایش: واز، وارتەی، واستەی، واست

گرداب: گێجاو

گردباد: گەردەڵوول

گردش: گێڵاێی، سەیران

گردشگاە: گێڵاێگا، سەیرانگا، گێڵگا

گردهمایی: گلێرەوە بیەی، گلێریاوی

گرو: بارمتە

گروە: تاقمە، دەسە، گرۆ، تاقم

گستاخ: ملهۆڕ، بێشەرم، ڕوودار

گستره: پانایی، وەرهەڵایی

گسستە: پڕچیا، بڕیا، نەلکا

گفتار: وتار، واچیا

گفتگو: واتوواچ، دەمەتەقێ

گل ختمی: هەرمەڵێ

گنجایش: دارای، دارتەی

گندزدا: گەنبڕ

الگو: سەرباقە، ئەرمینە، سەرمەشق

گواهینامە: باوەرنامە

گوش نواز: گۆش لاون

گوشخراش: گۆشدڕن

گونیا: ڕاسپیم

گوینده: واچەر، قسەکەر

گیجگاه : لاجانگ، بناگۆش

گیرنده: گێرەر

گیوه باف: کلاّشکەر، دۆم

لااقل: لانی کەم، لای کەمەوە

لابراتوار: تاقیگا، ئەزمەگا

لاجرم: ناچار، مشیۆم

لازم: ئەوەجە، پنەواز، پەنەواز

لاف: هووشێ، فیشاڵێ

لایتغییر: نەفارِ، نەڤارِ

لایق: شیا

لبنیات: شۆتەمەنی

لحظە: چرکە، سات، تاو

لغت: واچە، واتە، کەلیمێ

لگدمال: گەرەشێل

لنگرگا: باروزگا

لنگە بە لنگە: پافاڕێ

لودە: مەسخەرە، گاڵتەجاڕ، لاقرتیکەر

لهجە: لچواچ

لینك: بینیار، بەسیار

مؤثر: کاریگەر

مؤدب: ماقوولْ

مؤلف: کۆکەر، کۆوەکەر، کۆوەکار، کۆکار

مؤنث: مەییِنە، ما، مەیلّێ

مأخوذ: هۆرگیریا، چنەگیریا

مادرزادی: لەماوەرڎی

مادون: لای واری، وار جە

ماساژ: مالّەی، شێلەی

ماکزیمم: فەرامە، فرەتەرین

مالامال: کەلاو، کەلاوە، کەفەسەر

مالیات: باج، سەرانە، پووشانە

مأمور: ئەسپاریا، سپاریا

ماندگار: حەرمان، هەرمەنە، هەرمەن، حەرمەن

مانع: وەربەست، وەربەس، وەرپەنگ

مانیفست: مانیفێست، گردّ نویسیا، مەرامنامە

ماورا: لای سەری، لایسەرین، ناوین، ناپیڤ، نادیار، ئەوسەری، ئەوپەڕ، سەر

ماهر: چنەزان، بەڵەدّ

ماهواره: مانگڵەسا، مانگە زەڕ

ماهیانه: مانگانه

ماهیت: چەنیەتی

مایع: ئاوۆك، ئاووٚكی، تەڕاو، ئاوین

مایعات: شلەمەنی، ئاوەكی

مایە: ئامیان

مبارز: مۆباریٚز، گژیار

مبارزە: جەنگ، خەبات، گژیای

مبتدی: نۆمس

مبتذل: چەپەڵ، دلێپا كەوتە

مبتذل: قۆڕ، وەرپا كەوتە

مبتكر: نۆئار، تازەئار، تازەنەئار، ئەنەئار

مبتلا: تووش بيە، تووش ئامە، تووش ئاما

مبدأ: بنەڕا

مبدع: تازەنە ئار، تازە ئار، ئارينەر

مبهم: تەماوی، هەڵمگيريا

مبهم: سرنريا، سەرپۆشيا

مبهوت: سەرپەننام، واق، مات، وڕ

متاركە: جيايی

متحد: يۆگێرتە

متحرك: جووڵيەر، ژڵێويەر، جووڵەر

متخصص: فره زانا، هەژیر، تایبەتکار

متداول: یاگە کەوتە، باو

متر: گەز

مترادف: هەم مانا

مترادف: هەمچەم، هامچەم

متراژ کردن: پیمەی، گەز کەرڎەی

متراکم: شواریا

مترجم: هۆرگێڵن، هۆرگێڵنەر

مترصد فرصت: ملاڵس گێرتەی

مترصد: ملاڵس گێر، وێ ئەرەگێرتەی

مترقی: وەڵکەوتە، ترۆق کەردە، سەرلوا، وەرلوا، وەرکەوتە

متزلزل: لەرزۆك، لەرزان

متشکر: سپاسکەر، سپاسواچ

متصل: ئەوەلکیا، ئەوەبینیا، لکیا

متضاد: دورمانا، دژمانا

متعادل: ترازمەن، ترازدار

متعارض: دەسدرێژکەر

متعارف: باو، ئەژناسیا

متعجب: دەمەق، سەرسام، سەر سڕمەنە

متعدد: ئەژمار ئەژمار، ژمار ژمار

متعصب: دمار وشك

متغير: فارِينه

متفاوت: جۆربەجۆر، جياواز

متفكر: بەوير، ويرمەن، ويرەوەكەر

متكبر: فيزن، لووتبەرز، دەماربەرز

متن: مەتن، تەندين

متنوع: جۆراوجۆر

متواتر: شۆنبەشۆن

متواضع: دلّنزم، ويّنامنەر

متوجه: سەرەنجدیا

متولی: سەرپەرێسی

مثبت: ئەرێن، ئەرێنی

مثلث: یەرەگۆشە

مثلث: یەرەگۆشە، لەچەك

مثلثی: لەچەکی

مثنوی: دوە لنگە، دوە لنگی

مجاز: ڕەوا، ڕادریا

مجانی: بەلاش، خۆڕەی

مجبور: سەرزۆر، بەزۆری

مجتمع: کۆمه‌گا، گلێرگا

مجذور: وێجه

مجرم: تاوانبار

مجروح: بریندار، زامدّار

مجروح: زامدّار، زامار

مجری: پێشکه‌شکار(فرەتەر پەی تەلەڤزیۆنی)

مجلس: پارلمان، کۆمەرە

مجله: گۆڤار، پەلکۆ

مجموع: تێکڕا، کۆ، جەم، گردّەوە

محاسبه: حەسێب کەردّەی، ئەژمارای

محاصره: گەمارۆ، گەمار

محافظت: پارێزنای

محافظه کار: پادزەکار

محافظه کاری: پادزەکاری

محتاط: پارێزکەر، پارێزکار

محترم: ماقوولْ، باروومدار

محتوا: دلێگر

محدب: برِپِرا

محدود: تەسك، تەنگەلا، وەرتەسك

محرك: جمنەر، تاودەر

محرك: هۆرنیەر، جمنەر، جوڵنەر

محروم: بێبەش

محرومیت: بێبەشی

محصور: دەورگیریا، پەڕچینداڕ، دەورچنیا

محصول: بەرهەم، بەر، سەمەر

محض: پەتی

محضر اسناد رسمی: دەفتەرخانە

محقق: پەیجۆر، تۆهۆردەر، وشکنەر

محکم: پتەو، هێقم

محلی: گەڕەکی، وێمانە، خۆماڵی

محیط زیست: ژیوگا

محیط: دوروبەر

مخاطب: بژنەو، وەردەنگ

مخالف: نەیار، ناکۆك، نایار

مخبر: هەواڵدەر

مخترع: ئارینەر

مختص: تایبەت

مختلط: تێکەڵ، تێکەڵاو

مختلف: جۆربەجۆر، جیاواز، جیا جیا

مخدر: سڕکەر، وڕکەر

مخصوص: تایبەت، تایبەتی

مخفی: شاریاوە، ئەوەشاریا

مخل: تێکدەر، شێونەر

مخلوط: ئامێتە، تێکەڵ

مُد: باو

مد: هۆرزاو

مدار: خۆلگا، خۆلەگا

مداوم: ئەوارِەم

مددکار: یاریدەر، یارێدەدەر

مدرسە راهنمایی: فێرگەی دلێڕاسین

مدرسه: فێرگه، وانگه

مدعی: هەڵەشیار، هەڵەشە

مدلول: نیشانیا، نیشاندریا

مدور: خڕ

مدیر: ڕاوبەر، دەورگێڵن

مدیریت: ڕاوەبەرڕەی، بەڕێوبەرایەتی

مدینەی فاضلە: ئاوات شار، ئاواتەشار، شارئاوات

مذاکرە: نیشتەباس، باس کەرڕەی

مذکر: نێرینە، نێر

مذکور: نامبریا، نامدریا

مرئی: پیویا، دیار

مراقب: چەمڵار، چەمیار

مراقبت: هاگاڵاری، چەمڵاری، پاریٚزنای

مربع: چوارگۆشە

مربی: رانەئار، رانار، رایار

مربی: وەیکەر، ڕانەئار

مرتب: وناریا، ڕێك و پێك

مرتبط: پێوەندار، پێوەزدار

مرتبط: لکەدریا، پێوەزدار، پێوەنیدار

مرتجع: کۆنپارێز، کۆنەپرێس

مرتعش : لەرۆك، لەرزۆك

مرتعش: لەرۆك، لەرزۆك

مرحله: پله، پاپله

مرداب: زەلکاو

مرداد: گەلاوێژ

مردد: دوو دڵ

مردمك: گلێنه، سیاوڵەو چەمی

مرز: سەرپەڕ

مرسوم: باو

مرغوب: عال، خاس، دڵواز، هۆرچنیا

مرکز: دڵێرِاسه

مرموز: سەربینیا، پێچ، سەربەسیا

مروج: برەودەر

مژدگانی: مزانی، نزانی، مزگانی

مسئول: وەرپەرس، وەرپرس

مسابقه: کێوەڵکێ، کێوڵکانێ

مساحت: ڕۆبەرە

مسالحه: ئاشتی، ساچەی، ساچان

مسأله: چەڵەمە، گرفت

مستبد: ملهۆڕ، زۆردار

مستخدم: کارگیریا

مستدلل: بەیاگێ، بەڵگەدار

مستطیل: لاکێش، درێژ کۆڵە

مستعمرە: چێرچەپۆك، مۆڵگا، کۆڵۆنی

مستقر: ئەرەمەرزیا، مەرزیارە

مستقل: سەربەوێ، وێسەر، وێپا

مستقیم: ڕێك، ڕاس، وێڕاس

مستمر: بەردەوام

مستمند: دەستەنگ، کەمدەس

مستند: بەڵگەیی، بەڵگەدار

مسلط: زاڵ

مسیر: ویەرگا، سەوەر

مشاجرە: جەنگەمرینگێ، دەمقڕە

مشاور: ڕاوێشکار، ڕاواچ، ڕاوێژکار

مشاورە: ڕاواچی، ڕاوێژکاری

مشبە: شیا، ئەوەشیا

مشترك: هەمبەش، بەشدار، هامبەش

مشغول: خەریك

مشکل: تەنگووچەڵەمە، تەگەرە، گێچەڵە، گرفت، پەکە

مشمول: وەرکەوتە

مشورت: ڕاوێشکاری، ڕاوێژکاری، مشوور

مشوق: هانبەر، مەیلجمن، هاندەر

مشهور: نامدار، ئەژناسیا، نامبەرشیە، نامی، پیویا

مصاحبە: دیمانە، چەم پنەکەوتەی

مصادرە: ئەرەگێرتەی، گێرتەیرە

مصدر: چەمە

مصرع: لنگه

مصلح: ڕێکیار، عالیار

مصنوعی: دەسساز، قەسالەین

مصوت: دەنگدار

مصور: تەشکدار، ڕواڵەتدار

مصون: پارێزیا

مصیبت: باشارۆخ، وەیشوومە

مضاف: سەربار

مضطرب: پەشۆکیا، شیویا

مضمون: بابەت، دلێگر

مطبوع: دڵواز، مەیلواز

مطبوعات: چاپەمەنی

مطلق: پەتی

مطلوب: گۆنجیا

مطمئن: دڵنیا، دڵپتەو، پەرمیا

معاصر: هامچەرخ، ئیسەیی، ئارۆیی

معاوضە: فارِای، ئەوەفارِای

معاون: دەسیار، یاریدەر، یاگەگیر، یاگەڎار

معبر: ویەرگا، سەوەر

معتاد: گیرۆڎە، پابینیە، پابینیا، پاورازیا

معتبر: باوەرکریا، پاڵپشت دار

معدن: کان، کانگا

معدە: هوورگە

معرفت: ئەژناسای

معضل: گێچەڵ

معکوس: چەپەوانە، پێچەوانە، قەڕاوقاڕ

معلق: ئاڵۆچیا

معلم: دەرسواچ، فێرکار

معلوم: پیڤیا، دیار

معلومات: ئاگایەکێ، پیویاکێ

معمولی: باو، عاڎەتێ

معنی: چەم، مانا

معیار: پێوەر، پەیمانە، ئیستاندارد، پیمانە

معین: دیار

مغرب: وەرپڕ

مغرور: قۆز

مغز: مەژگ

مغشوش: شیویا، شپرز

مفسر: دیمدیاروان، دیموینار

مفسر: شییەوەکەر، رۆشنکە

مفقود الاثر: بێ سەروشوێن

مفقود: نقم، نادیار، پێوار

مفهوم: یاوینك، زانیا

مفید: بەکەڵك، قازانجدار

مقام: پایە، پلە

مقاوم: نەبەز، کۆڵنەدەر

مقاومت: نەبەزیای، کۆڵنەدای

مقایسە: پێوەرە گێرتەی، هۆرسەنگنای، کێشانە، لەیەکدای

مقتول: کۆشیا

مقدس: پاك، بێگەرد، تەمیس، باروووم نەوڕ

مقدماتی: سەرەتایی، بنەڕایی، وەڵێنایی

مقدمە چینی: وەرسازی، وەرنیای، وەڵێنیای

مقدمە: شیپانە، وەڵێنە

مقسوم علیە: بەشدریا، بەشبەر

مقسوم: بەشکریا

مقصد: یاوگە

مقطعی: دەورەیی

مقعر: قۆپیا، چاڵ

مقیاس: پیمەر

مقیاس: پەیمانە

مقید: پابەند

مقیم: ئەرەنیشتە، نیشتەجا

مکتب: ویرچەم، ویرچەمە

مکعب: ششلا، شەش پاڵ، هەشت سووچ

مکمل: تەمامکەر

ملاحظە: سەرەنج

ملّت: نەتەوە، خەڵك

ملتزم: مشیۆمڕا، پابەن

ملتهب: ماسا

ملکه: شابانوو

ملموس: ئاشکرا، دیار

ملی: نەتەوەیی، خەڵکی، مێللی

ملیت: خەڵکینی

ممتنع: لاگیر، دوور بەر

ممکن: ڕەنگە، ڕەنگا، گاهەز

ممنوع: قەدەخە، وەربەست، یاساخ، وەربەستە

منابع: سەرچەمێ

مناظرە: کۆڵەکانێ

منتخب: هۆرچنیا

منتظر: چەمەڕا

منجمد: گرسا، ڕچیا

منحرف: لارلوا، لادەر

منحصر بە فرد: تاقانە

منسجم: یەکپارچە، یەکدەس، یەکبەزم، یەکانگیر، یۆگێرتە

منشور: گردێنامە، جارنامە، نامنامە

منضبط: ڕێك کار، دەقدریا

منطق: ڕاویر، مەنتێق

منظرە: دیمەن، وەرچەم

منظم: ڕێکوپێك، وناریا، ڕێك کریا

منفرد: تاقانه، تاق، تاك

منفصل: جیا کەوته، چنه بڕیا

منفی: نەرین، نەرینی

منقبض: قووجیا، دلێرەلوا

منها: جگه، کەم کەڕەی، لا بەرڕەی

مواجب: مووچه، مانگانه

مواد منفجره: تەقەمەنی

موازنه قدرت: ترانزی هێزەکا، بەرابەری هێزەکا

مواظبت: چەمڵاری، هاگاڵاری

موافق: هامڕا، یار، کۆك

موجگاه آب: وشترگا

موجود: بیە، بیەنەوەر

مورب: لاتیر

مورخ: ویەرینزان، ویەرین نویس، ویەرین واچ، مژەوان

موزه: مووزه، ویەرینگا

موس: ملاّنه، قۆرته

موسس: ئەرەنیەر

موسسه: ئەرەنیا، سازمان

موضوع: بابەت، چیان

موفقیت: هۆروەستەی، هۆروەستی

موقت: وەختی، ساتی

موکت: لەیە

موکل: پاریّزیا

موید: پەسەنکەر، پتەوکەر

مهاجر: کۆچەر، کۆچکەر، کۆچبەر

مهاجرت: کۆچەری، کۆچکەری، کۆچبەری

مهاجم: هەڵمەتبەر

مهارت: چنەزانی، کارامەیی

مهد کودك: بێشکۆ زارۆڵا، باخچڵەو زارۆڵا

مهر(ماه): ترازیێ

مهلك: جه بەین بەر، کۆشەر

مهم: تانپەڕ

میان تهی: هەرۆڵ، پووچ، دلێ هەرۆڵ

میانبر: قەڎبڕ

میانود: دلێنیشت، بەینگیر، دلێگر

میانه: دلێڕاسه

میدان: گەورەتلان

میل: حەز، هۆك

میلاد: ڕۆژا، زاڕۆ

مینیمم: کەمامە

میهن دوستی: نیشتمان پەروەری

میهن: نیشتگا، نیشتمان

ناب: پەتی

نابود: خاپوور، فەوتیا، قەرەچۆڵ بڕیا

ناپایدار: ناسەقامگیر، ناسەقام، نەمدرا

نادان: نەفام، نەزان، گێل

نازا: قسر، نەزۆك

ناشر: ڤەلّاکەر، ڤەلّاوەکەر

ناشی: بەرئاما

ناقص: قەرەت

ناگهان: کتووپڕ، هاڵەدڕا، ناکا

نامتعارف: ناباو، نەژناسیا

نامحدود: وەرهەلّا، وەروەلّا

نامرئی: پێوار، نادیار

نامرتب: شپرز، شیویا

نامزد انتخاباتی: پاڵدریا

نامزد: دەزگیران

نامطلوب: نەگۆنجیا

نامعین: نادیار، دیاری نەکریا

ناهنجار: نالەبار

نبض: ترپە

نترس: بیار، نەتەرس، ئازا

نثر: پەخشان

نجّار: چۆکار، چۆگەر، دارتاش

نجس: سپەوڵّەت

نجیب: ڕەگەز پاك، ڕەگەز خاس

نخبە گرایی: ژیر دۆسی، ژیر وازی

نخبه: ژیر

نخستین: یەکۆمین، یۆوەمین

نرخ مرگ و میر: ڕادەو مەردەی

نرم افزار: نرمە واڵە، نەرم ئەفزار

نزاع: ئاژاوڵێ

نزد، نزدیك: جۆسەر، نزیك، تخوون

نزول: وارئامەی، وارئامای، ئامەیوار

نژاد: پرزە، بنەچەق، بنەچە، ڕەگەز

نسل: تخم، تخمانە، پرزە

نشا: شەتڵە

نشاید: مەشیۆ، مەشیۆم

نشکن: نەمارِ، نەمرِیا

نشیمن: نشینگا

نصب کردن: هۆر وسەی

نصف: دوە کۆت، لەت، لت

نصیحت: مۆچیاری

نطق: قسێ، دوای، دقەی

نظارت: چەمیاری، سەرکێشتەی

نظام اشتراکی: رِێکینەی هامبەش

نظام مند: رِێکینەدار

نظام: ڕێکینه، سامانه

نظر: ڕاوین

نظریه پرداز: ڕاوینار

نظریه: ڕاوین

نظم: ڕێکوپێکی، وناره‌ی، ڕێکی، ڕێکین، وناربن، ڤناربن

نفس: زات

نفع: سوود

نقاش: شێوه‌کار

نقاله: سووچپیم

نقص: کۆرتی، کەمی

نقطە: خاڵە

نگرش: چەملوا، چەمدیە، چەمدیا

نگهبان: ئێشکچی، چەمیار، چەمڵار، دیڵەوان

نماد: نیشانێ

نمایش: ئەرمانای، ئەرمانەی

نمایشگاە: نیشانگا، ئەرمانگا

نماینده: ئەرمانەر، ئەرمانیار

نمك طعام: مەکی وارڵەی

نمناك: نسرم، نمكاو

نمودار: ئەرمینەر، ئەرمانەر، نمانە

نمونە: سەرباقە

نوآموز: نۆمس

نوآور: تازەئار، ئەنەئار، هەنەئار

نوآوری: تازەگەریی، ئەنەئارڎەی

نوار: نەوار، قەیتانە

نوازش: لاونای

نوازندە: ژەنیار

نورگیر: ڕۆچن

نوشتار: نویسار، نویسیار

نویسنده: نویسەر، نویسکار، نویسیار

نهاد: زات، دەروون

نهال: نەمام

نهایت: سەرتەرین، ئەوپەڕ، ئەوپەڕین

نهضت: جوولاّنەوە، جمیانەوە، جمیاوە

نیاز: ئەوەجە، پنەواز

نیرو: هێز، تین، وزە

نیرومند: بەهێز، بەتین

نیشگون: قۆلینجێ، ناقۆرچێ

نیك فرجام: ئاخر خەیر، عاقیبەت خەیر

واحد: یەکانە

وارده: دلێ ئاما

وارونە: چەواشە، سەراوار، سەرەو وار

واژگون: هۆرویێلیا، سەرەنوون

واژە: واچە، واتە، کەلیمێ

واسطە: دەسەوەرە، درالْ، لکنەر

واضح: دیار، پیویا

واقعی: هەرەقەتی

واقف: زانا، هاگاڎار، هاگا

واکس: بۆیاخ

واهمه: دڵەڕاوکێ، ورکه

وب سایت: پەلیانه

وجود: بیەی

وجه شبه: شیانه

وحشتزده: تۆقا

وحشی: کۆیی

وسیله: ئاڵەت، ئامێر، واڵه، دەستینه

وضع: ئاژه

وطن: وەڵات

وظیفه: ئەرك

وقف: نەزرە، نەزر

وكیل: پارێزەر، پارێزوان، پارێزیار

ولگرد: خۆڕی

ویرانگر: وێرانكەر، وێرانكار، كاولكار

ویرانگری: وێرانكاری، كاولكاری

ویژە: تایبەتی

الهام: سرووش، دڵواچ

هجوم: هەڵمەتە، هێرش

هجویات: تڕەهات، گۆترەیان، گۆترەیات

هدایت: ڕابەردێی

هدیە: دیاری، خاڵات

هذیان: ڤڕاڤەی

هق هق: نسکە، نسکەنسك، پڕمە

هم چشمی: چاولیگەری، چەم ئەو چەمی

هم عصر: هاموەخت، هامزەمان، هامدەور

همایش: هەمنیشتەی، گلێرین، پێوەرە نیشتەی، هەمامە

همزیستی: پێوژیوای، هەمژیوای

همگانی: گردێین

همه جانبه: گرڎلایەنه، گرڎلا

همه گیر: تێکڕاگیر، ڕەشبه‌گیر، گرڎپێك

هنجار: له‌بار

هواپیما: هه‌وابڕ، باڵه‌فڕ، هه‌واپیما

هواسنج: هه‌واپیم

هوچی: قه‌ره‌چه‌ناخ

هوشیار: هایا، هۆشیار، به‌ویر

هویت: کێبیه، کێبییه‌ی

هیأت: ده‌سه، ده‌سته، تاقم

هیبت: شکۆ، فه‌ڕ

یادبود: ویرین، ویرکەوت، نیشان

یادداشت: یادنویس، ویرنویس

یافتە ها: یۆزیاکێ

یافتە: یۆزیا، ئەوەیۆزیا

یك چهارم: چوار یەك

یك دوم: دوە کۆت

یك سوم: سێیەك، سیەك

یکایك: یۆبەیۆ

یکپارچە: یەکدەس، یەکبەزم

یگانە: تاقانە، تاقالە

يهودى: جووله‌كه

ييلاق: ئێيلاخ، هامنه‌هه‌وار

سەرچەمێ:

مستەفازادە، مەحەمەد، زوانی هۆرامی و دنیای مودێرن، انتشارات موسسه فرهنگی هنری رگار، تهرانْ، چاپ اول ۱۳۸۹

رحیمی، فاتح، دستور زبان هورامی، چاپ نخست،سنندج، ۱۳۸٦

ئانتوان دوسنت ئێگزوپری، شازاده وەشڵە، ترجمه امینی، کورش،انتشارات احسان، چاپ اول، تهران ۱۳۸۸

رحیمی، فاتح، بیان در شعر هورامی، انتشارات کانی، سنندج، چاپ اول، ۱۳۹۰

ئۆرویڵ، جۆرج، قەڵاو حەیوانا، ترجمه امینی، کورش، له بڵاوکراوەکانی مەڵبەندی رۆشنبیریی هەورامان، ژمارەی سپاردن۱۷۵۲، ساڵی ۲۰۱۱